

ฐานข้อมูล ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน

องค์การบริหารส่วนตำบลคืมใหญ่
อำเภอเมืองอำนาจเจริญ จังหวัดอำนาจเจริญ

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน
๒. เพื่อให้ผู้รับการถ่ายทอดตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตนเอง อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญานั้นๆ ต่อไป

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นคำที่มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย เป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากผู้รู้หรือผู้มีประสบการณ์ ซึ่งเรียกว่าปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น ซึ่งมีผู้ให้คำกตความของภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะต่าง ๆ กันดังนี้

สามารถ จันทรสุรีย์ (๒๕๓๖) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้านทั้งกว้าง ทั้งลึก ที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเองโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินวิถีชีวิตในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

กรมวิชาการ (๒๕๓๘) ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า คือความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต วิเคราะห์จนเกิดปัญญาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลายเรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่างๆ อาจกล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา

รัตน บัวสนธ์ (๒๕๓๕) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อโลก และสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะมีรากฐานจากคำสอนทางศาสนา คติจารีต ประเพณี ที่ได้รับการถ่ายทอด สืบสอน และปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับปรุงเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ละสมัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อความสุขของในส่วนที่เป็นชุมชน และปัจเจกบุคคล

ฉลาดชาย สมิตานนท์ (อ้างอิงถึงในพิสิฐ นาครำไพ, ๒๕๓๗) ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ สติปัญญาอันเกิดจากการเรียนรู้สะสมถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนานของผู้คนในท้องถิ่นซึ่งได้ทำหน้าที่ชี้แนะว่าการจะใช้ชีวิตอย่างยั่งยืนและถาวรกับธรรมชาติรอบตัวนั้นทำอย่างไรซึ่งในที่สุด ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจถูกยกระดับให้หมายถึงอุดมการณ์ของการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย บนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่มีชีวิต สัตว์ พืช และมนุษย์ด้วยตัวเองตลอดจนสิ่งไม่มีชีวิตรอบข้าง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.) กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยว่า เป็นองค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทยที่เกิดจากสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรับแต่ง และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และเหมาะสมกับยุคสมัย

ประเวศ วะสี (๒๕๓๖) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความชัดเจนจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่งๆ เพราะฉะนั้นจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มาจากข้างนอก ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ มีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน มีความเป็นบูรณาการสูงทั้งในเรื่องของกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมและเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง อีกทั้งยังเน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ จึงมีความเคารพผู้อาวุโส ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า

จากความหมายดังกล่าว อาจสรุปว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึงองค์ความรู้ หรือสิ่งที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีต ซึ่งเป็นประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น ซึ่งได้ผ่านการคิดค้นและปรับปรุง เปลี่ยนแปลง จนได้แนวทางที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพสังคม เป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลทั่วไป ถือเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึงรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้น แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาแก้ปัญหา เป็นทั้งสติปัญญาและองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ดังนั้น จึงมีความครอบคลุมเนื้อหาสาระและแนวทางดำเนินชีวิตในวงกว้าง ภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบไปด้วยองค์ความรู้ในหลายวิชา ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (๒๕๔๑) ได้จำแนกไว้รวม ๑๐ สาขา คือ

๑. สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนามาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาวะการณ์ต่างๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหา การเกษตรเป็นต้น

๒. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริโภค) หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิต เพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรมอันเป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจัดจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

๓. สาขาการแพทย์ไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้

๔. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งอนุรักษ์ การพัฒนา และใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

๕. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถในด้านบริหารจัดการด้านการสะสมและบริการกองทุนและธุรกิจ ในชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์เพื่อเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน

๖. สาขาสวัสดิการ หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม

๗. สาขาศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ เป็นต้น

๘. สาขาจัดการ หมายถึง ความสามารถในการบริหารการจัดการดำเนินงานด้านต่างๆ ทั้งขององค์กรชุมชน องค์กรทางสังคมอื่นๆ ในสังคมไทย เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้านระบบผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เป็นต้น กรณีของการจัดการศึกษาเรียนรู้ นับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาสาขาการจัดการที่มีความสำคัญ เพราะการจัดการศึกษาเรียนรู้ดี หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ พัฒนาและถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาไทยที่มีประสิทธิภาพ

๙. สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษา ทั้ง ภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทย และการใช้ภาษา ตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

๑๐. สาขาศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนาเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดหลักศาสนา การบวชป่า การประยุกต์ ประเพณี บุญประเพณีข้าว เป็นต้น

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น
องค์การบริหารส่วนตำบลคึมใหญ่
อำเภอเมืองอำนาจเจริญ จังหวัดอำนาจเจริญ

3

สาขาเกษตรกรรม

ลำดับที่	ชื่อของภูมิปัญญา	ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา	ที่อยู่		หมายเหตุ
			เลขที่	หมู่ที่	
๑	การเกษตรแบบผสมผสานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	นางวาสนา สายเนตร	๑๒	๓	
๒	การเกษตรแบบผสมผสานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	นายพงษ์เพชร พิมพเนตร	๓๔	๔	
๓	การเกษตรแบบผสมผสานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	นางจำปา สุวะไกร	๕๖	๕	
๔	การทำปุ๋ยหมัก	นายณรงค์ อูปรววรรณ	๙๔	๑	
๕	การทำปุ๋ยหมัก	นายอ้วน สมบูรณ์	๑๑๓	๑	
๖	หมอดิน	นางวินิจ โล่คำ	๘๗	๑	
๗	หมอดิน	นายบุญรอด จอมใจ	๓๙	๑	
๘	หมอดิน	นางวาสนา สายเนตร	๑๒	๓	
๙	หมอดิน	นายสุวรรณ เรียบร้อย	๕๕	๒	

สาขาการแพทย์ไทย

ลำดับที่	ชื่อของภูมิปัญญา	ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา	ที่อยู่		หมายเหตุ
			เลขที่	หมู่ที่	
๑	หมอสุนไพโร	นายสวัสดิ์ ไชโย	๕๒	๑	
๒	หมอสุนไพโร	นายน้อย วรรณพัฒน์	๖๔	๕	
๓	หมอสุนไพโร	นายจันทร์ ไชโยธา	๘	๔	
๔	หมอสุนไพโร	นายไหม ปัตถาพันธ์	๔๘	๔	

สาขาศาสนาและประเพณี

ลำดับที่	ชื่อของภูมิปัญญา	ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา	ที่อยู่		หมายเหตุ
			เลขที่	หมู่ที่	
๑	หนังตะลุง	นายสวัสดิ์ จันทะวรรณ	๗๘	๓	
๒	หมอลำกลอน	นายสวัสดิ์ จันทะวรรณ	๗๘	๓	
๓	หมอลำกลอน	นางบุญล้ำ ศรีธรรณ	๓๓	๗	
๔	หมอลำกลอน	นางเหลื่อม ไตยมูล	๑๑	๙	
๕	หมอแคน	นายคำภีร์ นนทะวงศ์	๒๕	๗	
๖	หมอแคน	นายสีทวน ไตยมูล	๓๓	๙	

สาขาศาสนาและประเพณี (ต่อ)

4

ลำดับที่	ชื่อของภูมิปัญญา	ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา	ที่อยู่		หมายเหตุ
			เลขที่	หมู่ที่	
๗	หมอแคน	นายจันทร์ ไชโยธา	๘	๔	
๘	หมอสูตร	นายไหม ปัตถาพันธ์	๔๘	๔	
๙	หมอสูตร	นายบุญศรี เสมอภักดิ์	๙๒	๕	
๑๐	หมอสูตร	นายสุวรรณ เรียบร้อย	๕๔	๒	
๑๑	หมอสูตร	นายจินดา อุ่นทอง	๓๘	๓	
๑๒	หมอสูตร	นายบุญมี วันทอง	๖๘	๘	
๑๓	หมอสูตร	นายสมใจ โนนตุม	๕๒	๗	
๑๔	จำ	นายป๋ม วงเวิน	๘๐	๔	
๑๕	จำ	นายสุวรรณ เรียบร้อย	๕๔	๒	

สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริโภค)

ลำดับที่	ชื่อของภูมิปัญญา	ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา	ที่อยู่		หมายเหตุ
			เลขที่	หมู่ที่	
๑	เครื่องจักรสาน	นางผ่อง พันธุ์ยุง	๙๑	๑	
๒	เครื่องจักรสาน	นางสมพล สีแดง	๒๒	๑	
๓	เครื่องจักรสาน	นายชู ภามะพันธ์	๓๗	๑	
๔	เครื่องจักรสาน	นายชาติ เจริญรัตน์	๘๙	๗	
๕	เครื่องจักรสาน	นายเพ็ง แสงสรว	๘๗	๗	
๖	การทอผ้าไหม	นางเสนาหา บุญหาร	๗/๑	๑	
๗	การทอผ้าไหม	นางโกสุม คำพาลา	๑๐๗	๑	
๘	การทอผ้าไหม	นางรณณี พรหมรักษ์	๓๘	๑	
๙	การทอผ้าไหม	นางประเทือง ปราบภู	๑๔/๑	๑	
๑๐	การทอผ้าไหม	นางยัม โสตาภักดิ์	๗/๑	๑	
๑๑	การทอผ้าไหม	นางวงเดือน ปัญญาสาย	๑๓	๓	
๑๒	การทอผ้าไหม	นางอุดม ดวงโสภา	๙๑	๔	
๑๓	การทอผ้าขาวม้า	นางวินิจ โลห์คำ	๘๗	๑	
๑๔	การทอผ้าขาวม้า	นางเทวี โสมอินทร์	๘๐	๑	
๑๕	การทอผ้าขาวม้า	นางคำสำ ไตยมูล	๔๐/๒	๑	
๑๖	การทอผ้าขาวม้า	นางนารี อ่อนอัฐ	๘๑	๑	
๑๗	การทอผ้าขาวม้า	นางคำสงค์ ไตยมูล	๘๔	๑	

สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริโภค) (ต่อ)

5

ลำดับที่	ชื่อของภูมิปัญญา	ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา	ที่อยู่		หมายเหตุ
			เลขที่	หมู่ที่	
๑๘	การทอผ้าขาวม้า	นางสุน โสมอินทร์	๙๐	๑	
๑๙	การทอผ้าขาวม้า	นางไสว คงยืน	๑๐๕	๑	
๒๐	การแปรรูปผ้า	นางโสมสุดา โทนุการ	๖๒	๒	
๒๑	การทอเสื่อกก	นางจันเพ็ญ แผ่นทอง	๕๕	๔	
๒๒	การทอเสื่อกก	นางใจ สาระติ	๑๐	๔	
๒๓	การทอเสื่อกก	นางบัวลา โสมอินทร์	๕๔	๔	
๒๔	การทอเสื่อกก	นางบุญสนั่น ดวงโสภา	๘๓	๔	
๒๕	การทอเสื่อกก	นางมะลิวัลย์ โสมอินทร์	๕๘/๑	๔	
๒๖	การทอเสื่อกก	นางวรรณภา ทองเกลี้ย	๕๐	๔	
๒๗	การทอเสื่อกก	นางสมบูรณ์ ทองเกลี้ย	๕๐	๔	
๒๘	การทอเสื่อกก	นางสุนี สีแดง	๔	๔	
๒๙	การทอเสื่อกก	นางอัจฉริยา ดวงโสภา	๑๔	๔	
๓๐	การทอเสื่อกก	นางอุดม ดวงโสภา	๙๑	๔	
๓๑	การทำพานบายศรี	นางดำรงค์ สีเหมือน	๑๓๒	๑	
๓๒	การทำพานบายศรี	นางทองไหล เจริญรัตน์	๖๓	๒	
๓๓	การทำพานบายศรี	นางสุวรรณ์ สูงเนิน	๖๑	๑๐	
๓๔	การทำพานบายศรี	นางเพชร อุณาภาค	๒๕	๗	
๓๕	การทำพานบายศรี	นางถนอม กาละมาศ	๗๑	๙	